

Ryszard Groń

"Aelred of Rievaulx : Pursuing Perfect Happiness", John R. Sommerfeldt,
New York - Mahvah 2005 : [recenzja]

Wrocławski Przegląd Teologiczny 13/2, 221-223

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Artykuły zamieszczone w pierwszym tomie *Pism wybranych* dają czytelnikowi obraz metody teologicznej Rahnera, jego sposobu formułowania myśli oraz pozwalają pojąć znaczenie teologii dla rozwoju refleksji teologicznej. K. Rahner poprzez stawianie istotnych i odważnych pytań zmusza do myślenia i refleksji. Nie zadowala się prostymi odpowiedziami na istotne pytania, lecz z odwagą szuka uzasadnienia dla wiary, która we współczesnym świecie wymaga zrozumienia. Przedstawione w pierwszym tomie artykuły, pomimo skomplikowanego języka, potrafią przykuć uwagę czytelnika, który będzie w stanie przeдрzeć się przez trudności, na jakie napotka podczas ich lektury. Teksty te stanowią dobry materiał nie tylko do samodzielnych, własnych przemyśleń, ale także do wspólnej dyskusji.

ks. A. Małachowski

John R. Sommerfeldt, *Aelred of Rievaulx. Pursuing Perfect Happiness*, The Newman Press, New York – Mahvah (N.J.) 2005, ss. 184

To już trzecia książka tego autora związana z Wydawnictwem Paulińskim, The Newman Press (New York – Mahvah [N.J.]), po *Bernard of Clairvaux. On the Spirituality of Relationship* oraz *Bernard of Clairvaux. On the Life of the Mind*. Wydawnictwo – jak zaznacza wydawca – zajmuje się promowaniem znaczących naukowych studiów z historii teologii, oferując przy tym komentarze znawców tej dziedziny dla lepszego zrozumienia wciąż aktualnych kwestii w nich poruszanych (s. 1). Trzecia książka profesora historii z Dallas (Tex.), J.R. Sommerfeldta, świadczy o jego uznanym już autorytecie w dziedzinie studiów mediewistycznych, szczególnie problematyki św. Bernarda z Clairvaux i Aelreda z Rievaulx. Tym razem publikacja dotyczy tematu osiągnięcia doskonałej szczęśliwości wg Aelreda z Rievaulx (*Aelred z Rievaulx. Osiąganie doskonałej szczęśliwości*). W tej dziedzinie postać ta jest najbardziej kompetentna, bowiem to właśnie ten dwunastowieczny mnich cysterski z Anglii potrafił jak nikt inny bardzo celnie pokazać pewną drogę do Boga i doskonałej szczęśliwości życia z Nim i bliźnimi poprzez cnotę przyjaźni duchowej, nierozłącznie związanej z miłością. I dobrze również, że przedstawił ją równie kompetentny badacz problematyki aelrediańskiej, prof. Sommerfeldt.

Na książkę składa się dziewięć rozdziałów, poprzedzonych *Wykazem skrótów* oraz *Wstępem* i zakończonych *Przypisami*, *Bibliografią* oraz *Indeksami: osób i kwestii*. Rozdział I (*Wstęp do Aelreda*) omawia w dwóch punktach życie i dzieła Aelreda oraz wzrost zainteresowania problematyką aelrediańską w ostatnich czasach. Następne rozdziały (II-IX) wchodzą już szczegółowo w temat książki, omawiając po kolei:

– pierwotny „zdumiewający” stan człowieka (Adama) przed jego upadkiem grzechowym; doskonałość tego stanu w ujęciu Aelreda (wg relacji Sommerfeldta) wyraża się w rozumnym i społecznym byciu człowieka, pięknu jego ciała oraz mocy jego duszy, która z natury jest zdolna sięgać (*capable*) boskości; w tym ostatnim przypadku dzieje się to poprzez intelekt, dający poznanie Prawdy i Boga, wolę pozwalającą na wolny wybór, pamięć dającą zdolność odczuwania i wyobrażania, wreszcie *affectus*, tj. przywiązania i uczucia; w tym pierwotnym stanie rajskim widać było wyraźne wzajemną harmonię ciała i duszy;

– grzechowy upadek Adama i jego „odnowę” (*restoration*); najpierw autor omawia skutki upadku człowieka w ciele i na duszy (zaciemnienie rozumu i pamięci, autodestrukcyjny wybór woli wprowadzający w błąd rozum i uczucia, a przez to oddalający od ostatecznego celu szczęśliwości), wreszcie dar szczęśliwości na nowo wprowadzony w człowieczeństwie Jezusa Chrystusa;

– pokorę, jako pierwszy etap odnowy i doskonałości intelektu w wierze, poprzez zwalczanie jej pierwszorzędno nieprzyjaciela, jakim jest pycha; dobrymi przykładami służą tu pokora Jezusa Chrystusa, Syna Bożego, który stał się człowiekiem, oraz Maryi, Matki Bożej, Służebnicy Pańskiej; odnowa intelektu odbywa się poprzez środki wzmacniające wiarę, tj. medytację nad naturą i przez naturę, Pismo św., medytację o samym sobie i o Bogu;

– miłość, jako środek doskonalenia woli; chodzi tu o umiejętność rozróżniania prawdziwej i fałszywej miłości, roli w niej ciała, poprzez cielesne uczynki; prawdziwe rozumienie miłości samego siebie i drugih, wreszcie miłość Boga w jej relacji do innych miłości, wreszcie jej owoce;

– przyjaźń jako swoistą drogę doskonałości angażującej ludzkie przywiązanie; autor omawia zagadnienie bycia prawdziwym przyjacielem; przyjaźni ugruntowanej w Bogu oraz w cnocie;

– cnotę jako drogę, rozpoczynającą się w nawróceniu, odnowie (tu jej elementami są: skrucha, spowiedź i oczyszczenie); dalej omawia rolę czterech cnót kardynalnych i praktykę cnoty w: ciszy i samotności, prostocie, posłuszeństwie, czystości i modlitwie, niekoniecznie praktykowanych tylko w zakonie;

– stan szczęśliwej doskonałości człowieka: w jej procesie doskonalenia ciała i duszy; w zadziwiającej harmonii; w przyszłym życiu; w jej ostatecznym wypełnieniu, gdzie jest już doskonale widzenie Prawdy, zjednoczenie miłosne z Bogiem, wieczna pamięć, radosne przywiązanie, chwalebne ciało;

– stan kontemplacji, gdzie autor omawia jej cechy charakterystyczne, zarówno od strony negatywnej (czym ona nie jest), jak i pozytywnej (czym ona jest); pokazuje to również na przykładzie symboliki stosowanej przez Aelreda: trzeciej wizyty Boga (opisanej w jego drugiej księdze *Zwierciadła miłości*), jako specjalnej łaski Bożej w duszy ludzkiej, oraz „szabat szabatów” (opisanej w trzeciej księdze *Zwierciadła miłości*), kontemplacji rozumianej jako przedsmak samego nieba; ta kontemplacja, z kolei jako „pocałunek duchowy” jest obrazem spełnienia się doskonalej przyjaźni duchowej; sama kontemplacja misteriów Bożych w niebieskim (wiecznym) Jeruzalem jest już końcem wędrówki ziemskiej człowieka; tak szczegółowy opis kontemplacji, wskazuje na to, iż sam Aelred mógł być też kontemplatykiem (przynajmniej jej wytrawnym nauczycielem); poświadcza to zresztą jego (hagiograficzny) biograf, Walter Daniel (*Epistola ad Mauricium*, nr 69).

Profesor Sommerfeldt jest jak na razie jedynym, który drogą systematyczną przedstawił w omawianej obecnie pozycji w miarę spójną doktrynę mistyczną Aelreda z Rievaulx. To prawda, że przed nim kilku badaczy próbowało to również pokazać (zob. np. Nouzille Ph., *Expérience de Dieu et la théologie monastique au XIIe siècle: Etude sur les sermons d'Aelred de Rievaulx* (Les Editions du Cerf, Paris 1999); lub świetny artykuł Marsha L. Duttona, *Friendship and the Love of God: Augustine's Teaching in the "Confessions" and Aelred of Rievaulx's Response in Spiritual Friendship*, w: „American Benedictine Review” 56 (2005), s. 3-40), ale czynili to w kontekście innej omawianej przez siebie tematyki i siłą rzeczy w zawężonym zakresie.

Wielką rolę prof. Sommerfeldta w tym zakresie zrozumiemy i docenimy może lepiej, gdy weźmiemy pod uwagę fakt, że dzieła średniowiecznych mnichów nie były systematycznymi wykładami doktryny, ale przykładem pisarstwa monastycznego dla zakonników, powstałego przy różnych okazjach, by wzmocnić ich w drodze do Boga. Nie przykładano tu większej wagi do rozróżnień, definicji i schematów, które były tak charakterystyczne dla późniejszej nieco scholastyki. Niegdyś (1953) zmarły już Jean Leclercq (1993) ten sposób uprawiania teologii w klasztorach nazwał „teologią monastyczną”. Dopiero teraz w zderzeniu się z tym rodzajem utworów, pisanych notabene w oryginalnej średniowiecznej łacinie, możemy docenić wielki trud usystematyzowania doktryny, która się kryje za poszczególnymi utworami.

Dodatkowo walor pracy Sommerfeldta wzmacnia fakt, że wykorzystał on w swych źródłach do niedawna jeszcze niedostępne w krytycznym wydaniu kazania Aelreda (zob. bardzo bogate pod tym względem przypisy, s. 139-170), które udostępnił dopiero G. Raciti (zob. *Sermones I-XLVI. Collectio Claraevallensis Prima et Secunda*; oraz *Sermones XLVII-LXXX. Collectio Dunelmensis. Sermo a Matthaео Rievallensi Servatus. Sermones Lincolnenses*, Corpus Christianorum-Continuatio Mediaevalis II a-b, Brepols Publisher, Turnhout 1989-2001). Rzadko który badacz dotychczas powoływał się na nie w przedstawianiu doktryny mistycznej Aelreda.

Praca prof. Sommerfeldta nie jest ostatnią z dziedziny mistyki Aelreda z Rievaulx. Zapowiedziana jest już następna książka przygotowywana obecnie do druku, tego samego wydawnictwa: *Aelred of Rievaulx. On Love and Order in the World and the Church (Aelred z Rievaulx. O miłości i porządku w świecie oraz w Kościele)*. Mamy nadzieję, że zarówno obecna, jak i ta przyszła pozycja przyczynią się do coraz lepszego zrozumienia problematyki mistycznej tego dwunastowiecznego „Bernarda z Pólnocy” (D. Knowles).

ks. Ryszard Groń